

A „küldetéses ember” – Husztai József Klebelsberg-könyvéről*

Husztai József sajnálatosan azok közé a kiváló tudósok közé tartozik, akiknek emlékezete megkopott a múlt időben. Pedig nélküle a latin költészetéről, a reneszánszról és a magyar humanizmusról jóval kevesebb ismeretünk lenne, s kutatói életműve mellett a szó legnemesebb értelmében vett pedagógusként (oktatóként, oktatásszervezőként és oktatási vezetőként) is maradandó értékűt alkotott. 135 esztendeje egy Zala vármegyei községben, Zalabéren született, tanulmányait keszthelyi premontrei, zirci és egri ciszterci diákként végezte, majd Eötvös-kollégistaként a Budapesti Tudományegyetemen szerzett magyar szakos és klasszika-filológus diplomát. Több külföldi tanulmányutat követően a fővárosi érseki főgimnáziumban, a Középkolai Tanárképző Intézetben, illetve az Eötvös József Collegiumban tanított, 1921-ben alma matere magántanárává habilitált. 1923-ban a Szegedre költözött Ferenc József Tudományegyetem nyilvános rendes tanára, klasszika-filológiai intézetének vezetője, a '30-as évek elején rövid ideig a bölcsészkar dékánja lett, és a tanárképzéssel foglalkozó Apponyi Kollégium miniszteri biztosaként is tevékenykedett. 1934-től 1948-as nyugdíjazásáig a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen tanított filológiát. Vendégprofesszor volt a bécsi és római egyetemeken, számos pedagógiai és tudományos társaság vezetésében dolgozott, 1922-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1939-ben rendes tagjává, 1938-ban a Szent István Akadémia rendes tagjává választották. Szakfolyóiratokat és könyvsorozatokot gondozott, legfontosabb munkáit Janus Pannoniusról írta, de ő fordította magyarra Marcus Aurelius *Elmélkedések* c. művét is. Erkölcsi nagyságát jelzi, hogy a vészkorszak idején többen, volt, hogy egyszerre harmincan – így Szekfű Gyuláék vagy Ortutay Gyula felesége – Sas-hegyi házában kaptak menedéket.

Mély hite, a tudományterület, amelyen dolgozott, vezető beosztása, valamint mentoráról, Klebelsberggről és Pauler Gyuláról írt méltató megemlékezései mind-mind bűnnek számítottak a hatalom új, kommunista birtokosai szemében, 1949-ben megfosztották akadémiai tagságától, szilenciumra ítéltetett, s 1954-es halálát követően nevét is igyekeztek elfeledtetni. Beszédes, hogy szülőházára nem az ő érdemei, hanem öccse, Huszti Ferenc, az egykori forradalmi vádbiztos munkásmozgalmi tetteinek elismeréseként került 1970-ben emléktábla. Csak a rendszerváltozással történhetett meg személyének rehabilitálása, 1989-ben visszaállították akadémiai tagságát, a Farkasréti temetőben található sírja 2004 óta védett érték, és nevét immár utca viseli Zalabéren. Életműve újrafelfedezése és valódi megbecsülése, a méltó emlékéllátás azonban még mindig várat magára.

Husztai József *Gróf Klebelsberg Kunó életműve* című terjedelmes munkája tíz évvel az egykori miniszter halálát követően, 1942-ben jelent meg a megbízó, a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában. Szép gesztus, hogy a szerző művét „a visszatért magyaroknak”, azaz a trianoni országcsönkítást követően újra hazaérkezett felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és délvidéki nemzetársaknak ajánlotta, akikért hőse is egész politikai pályája során fáradozott. Erről így ír *Előszavában*: „*én Klebelsbergben az alkotó – az ő szavával: a «pozitív» – magyar kultúrpolitikust kívántam bemutatni, elsősorban azoknak a visszatért magyaroknak, akik e művelődésmentő munkát közvetlen közelből nem figyelhették meg, s akiknek általában a trianoni ország küzdelméről csak elmosódó képük lehet. Az ő hálájukat is biztosítani szeretném annak a Klebelsbergnek emlékével szemben, aki ritkán beszélhetett róluk, de mindig rájuk gondolt, értük dolgozott, s akkor is Kolozsvár, Kassa, Marosvásárhely... lebegtek*

lelki szemei előtt, amikor a magyar Alföld pusztaságát kívánta benépesíteni iskolákkal, embe-
rekkel, műveltséggel, jóléttel, majdan országot
visszaszerző magyar erővel...” Emellett a kötet-
nek különös értéket kölcsönöz az is, hogy meg-
írásához Huszti – az özvegynek köszönhetően
– nemcsak a jeles államférfi megjelent írásait, de
hosszú évek során összegyűlt kéziratait, feljegy-
zéseit, leveleit és összegyűjtött újságkivágásait
is felhasználta. Könyvéből így eladdig kevésbé
ismert és – a nyilvánvaló szerzői elfogultság elle-
nére – a mai tudásunk szerint is leggazdagabb,
legpontosabb Klebelsberg-képet nyerheti az ol-
vasó.

A tíz fejezetre osztott korpusz nyitányaként
a „küldetéses embert” mutatja be az alkotó, aki
azért küldetett közénk, hogy a „legmélyebb el-
esettség” idején megmentse és gyarapítsa a
magyar kultúra értékeit, s aki épp ezért tudato-
san készült a nemzet szolgálatára, a számára
rendelt feladat teljesítésére. A hangsúly ennek
megfelelően évtizedes kultuszminiszteri műkö-
désére esik, ami azt megelőzte, csak előkészü-
let, ami követte, Huszti értelmezése szerint csu-
pán epilógus. A családi szálak felfejtésénél kitér
arra, hogy az osztrák őstől örökölt név később
mennyi támadásra adott okot Klebelsberggel
szemben, aki azzal védte meg magát, hogy „*ha
idegen hangzású nevet viselő magyarnak sza-
bad valamiben különböznie a többi magyartól, ez
a különbség csak abban állhat, hogy a szenvedő
hazát, ha lehet, még jobban szeresse*”. Fontos
kiemelni még, hogy a férfi felmenők kivétel nélkül
katonák voltak, egyikük, Ferenc Miklós Buda tö-
röktől való visszafoglalása során tanúsított hősi-
ességéért kapta a grófi rangot I. Lipót császártól.
Az ifjú Kunó apja halálát követően színmagyar
környezetben nőtt fel, az édesanyjától tanult gyö-
nyörű, gazdag dunántúli tájnyelvet élete végéig
székesfehérvári zamattal beszélte, s mindvégig
pannon ember maradt. Emellett ciszterci taná-
rainak köszönhetően korán felébredt történelmi
érdeklődése öntudatosan büszke magyarrá tet-
te, hitte, hogy nemcsak múltunk van, de történelmi
nagyságunkból fényes jövő sarjad, ha valóban
teszünk érte. Ezt nevezte „pozitív” magyarság-
nak, szemben a – ma is oly jellemző – passzív
és pesszimista „negatív” magatartással. A bu-
dapesti jogi egyetemet követően a berlinire is

beiratkozott, ahol élethosszig tartó barátságot
kötött Becker későbbi porosz közoktatásügyi mi-
niszterrel, akinek gondolatai nagy hatással lettek
aztán egyetemi és tudománypolitikájára. Haza-
térve Bánffy Dezső felkérésére a miniszterelnök-
ségen kapott munkát, a segédfogalmazáságtól
kezdve – a hivatali ranglétrát végigjárva – jutott
példaképének, gróf Tisza Istvánnak a kormá-
nyában az adminisztratív államtitkársáig. Ezért
később szívesen nevezte magát „hivatalnok-mi-
niszternek”, és a szakszerűséget sokkal többre
értékelt a szűkös pártpolitikai érdekeknél. A mi-
niszterelnökségen elsőként a nemzetiségi ügyek
irányítója lett, és már itt minden idejét a folytonos
tanulásnak, illetve a horvát–szlavón társorszá-
gokban élő, Romániában és a tengerentúl szét-
szórt magyarság összefogásának, a nemzet szá-
mára való megtartásának szentelte. Ahhoz, hogy
egy adott kérdésben a legjobb döntést hozza,
igyekezett minden részletnek a legalaposabban
utánajárni, ebben sohasem ismert fáradtságot.
Tudta, hogy a nemzetiségi politika csak akkor
lehet sikeres és hatásos, ha nemzeti politikává
válík, azaz a cél nem a nemzetiségek elnyomá-
sa vagy gyengítése lesz, hanem a magyarság
erősítése. Hamar megtapasztalta e munkában
a kultúra erejét – ahol például a nemzetiségek
jobban ki voltak téve a magyar kultúra hatásá-
nak, ott szinte minden ment magától. A nemze-
tiségi kérdéshez – amely ekkor a fiatal Bethlen
Istvánt, Klebelsberg későbbi miniszterelnökét és
harcostársát is hasonlóképpen erősen foglalkoz-
tatta – Eötvös József műveit hívta segítségül,
hiszen tudta, hogy eljön majd az idő, amikor a
Monarchia védőburka nélkül kell ebbéli sorsunk-
kal szembenézni. Míg sokan elbagatellizálták az
ügyet, ő szüntelenül azon gondolkodott, miként
lehet addigra a magyarságot felkészíteni, hogy
a fenyegető veszély fölé kerekedhessen. Tudta,
hogy ez csakis a nemzet megerősítésével lehet-
séges, amit az 1910-es évek elején javarészt
kedvező demográfiai mutatók mellett a tömeg és
az egyének művelődési képességének javításá-
val látott kivitelezhetőnek. (Később, más történelmi
helyzetben ezt az elképzelést teljesítette be két
édesgyermek: a vezetőket képezni hivatott kül-
földi kollégiumok és a tanyák világában szétszórt
népiskolák és népkönyvtárak hálózata.) Ebben
az időszakban vitte végbe az ún. nyelvhatári ak-

cióját is, emlékiratban foglalta össze a nemzetiségek helyzetét, népesedési és nyelvi mozgásait, főként a székelység körében a népesedés előmozdításának, az alföldi magyarsággal való összekapcsolásának és általánosan tervszerű birtokpolitika kialakításának érdekében szükséges lépéseket, de sajnos 1913-ra már elkésett vele, elsodorta a világháború. Az ifjú Klebelsberg másik jelentős akciója a Julián Egyesülethez kapcsolódott, amely azért alakult, hogy a Dráván túli, szlavóniai és boszniai magyarság szellemi gondozását, védelmét lássa el. Ennek égisze alatt magyar iskolák egész hálózatát szervezte meg az említett területeken, csak Szlavóniában tíz év alatt 71-et, 109 tanítóval és 7165 gyermekkel, 1909-ben pedig az intézményrendszer átlépte a Klebelsberg által remélt határnak, a Szávának a vonalát, sőt már egyetemben is gondolkodott. Terve itt is az volt, mint mindenütt: népoktatás és vezetőképzés megvalósítása, a kulturális mellett a gazdasági és egyházi befolyás megerősítése. A magyar identitás megszilárdítását népnaptárok kiadásával is segítették, amelyek hatalmas sikert arattak – csak érdekességként említem, hogy a Muravidéken, Szlovéniában 1971-től újra megjelennek ezek a magyar évkönyvek.

Rövid közigazgatási bírósági kitérőt követően – elsősorban a Julián-iskolák sikerének köszönhetően – Klebelsberg 1914-ben a második Tisza-kormány közoktatásügyi adminisztratív államtitkára lett. A világháború kitörése miatt ugyan nem volt lehetősége igazán maradandót alkotni, de munkatársaival kidolgozta későbbi nagy iskolaépítő programjának vázlatát, részt vett a debreceni és pozsonyi egyetemek szervezésében, a Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet megalakításában, és sokat tett a rokkant- és árvaügy előmozdításáért is. Utóbbiak voltak az okai annak, hogy Tisza 1917-ben maga mellé vette a miniszterelnökségre államtitkárnak, amivel a politikai élet első vonalába került. S hamarosan a kolozsvári körzet képviselői mandátumát is elnyerte – így Erdélyben nekifoghatott beteljesíteni régi vágyát, a székelység kulturális és gazdasági felemelésének tervét. E két roppant munka mellett még arra is volt ereje – és ez már a nagy formátumú kultúrpolitikus előlegezte meg –, hogy újjászervezze a Történelmi Társulatot, elnöki beszédében további magyar intézetek alakítását,

ösztöndíjrendszer bevezetését ígérve. Tisza lemondásával azonban Klebelsberg is távozott a közéletből, és a forradalmak befejezéséig nem is vállalt újabb politikai szerepet, annál is inkább, mert mélységesen megdöbbenette mesterének, az egykori miniszterelnöknek a meggyilkolása. Nem véletlen, hogy később, debreceni szobrának leleplezésekor Széchenyiéhez hasonlította Tisza sorsának tragikumát. A proletárdiktatúra idején – mint Bethlen pártjának, a Nemzeti Egyesülésnek az alapítója – Gyula környékén bujkált, német nevelőként, majd az újraindult közéletben Sopron képviselője és Bethlen újraszerveződött pártjának tagja lett. Az új miniszterelnök második, 1921. december 5-én alakult kormányában a belügyminiszteri tárcát kapta, feladata elsősorban az új választójogi rendelet megalkotása és a nemzetgyűlési választások lebonyolítása volt. Nem sokáig dolgozott ott, hamarosan, 1922. június 16-án a kultuszminisztériumba költözött, amivel végre a helyére került, hiszen mindig is a kultúrpolitikát tekintette az összpolitika bölcsőjének. Amint munkaprogramjában – hitvallásérvényűen – elmondta: „*Ne feledjük, hogy a magyar hazát ma elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg.*”

Huszti e száz évvel ezelőtti, jelképes eseménytől számítja Klebelsberg igazi küldetésének beteljesítését. A nagy háborúban és a forradalmakban kivéreztetett és a trianoni diktátummal megcsonkított országmaradvány a lehető legégszegtelenebb szociális tagozódású volt, termelőeszközök, kellő munkaerő és tőke nélküli mezőgazdasággal és iparral, erkölcsi anarchiával, súlyos belpolitikai viharokkal, egyedül Európa közepén, ellenséges szomszédokkal körbevéve – Klebelsberg szavaival: olyan volt az ország, mint „*egy kiégett kráter, kiürítve, letarolva, a felmerült eszmék inkább lázbeteg látomásai voltak, semmint politikai koncepciók és megvalósítható programok*”. A konszolidáció nagy munkájának, amelyben Bethlen társául szegődött, hatalmas optimizmussal fogott neki, tudva, hogy az új viszonyokhoz való alkalmazkodás csak bizalommal, életkedvvel, hittel lehetséges, a történelem viharain oly sokszor átsegítő magyar életerő kihasználásával. Legfőbb célként – ebből táplálkozva – a magyar kultúra megmentését és további gyarapítását, a nemzetek közötti harcban

a magyar kultúrfölény kialakítását határozta meg. Mint mondta: „igenis a tudás erejével döngetjük a trianoni börtönajtót, és a szellem szavával hirdetjük a világ nemzeteknek a magyar igazságot.” Kultúrpolitikája egyik legfontosabb pillérének a tudománypolitikát tekintette. Jó orchideaker-tészként – orchideaker-tészethez hasonlította az ágazatot – személyesen ismert minden jelentősebb szakembert, nyomon követte kutatásaikat, eredményeiket, és figyelt a tehetséget mutató fiatalokra is. Takarékosági és hatékonysági okokból a jelentősebb országos közgyűjteményeket nagyfokú önállóságú Gyűjteményegyetemre szervezte, amelybe később integrálta az újonnan létrehozott Bibliográfiai Központot, a tihanyi élettani intézetet, a külföldi (bécsi, berlini, római) magyar intézeteket, a svábhegyi csillagvizsgálót és a szeizmológiai intézetet is. Intézkedéseinek köszönhetően sikerült stabilizálni a Magyar Tudományos Akadémia működését; a természettudományi kutatás fellendítését kongresszus szervezésével segítette elő, ennek eredményeként megalakult az Országos Természettudományi Tanács és a kutatások támogatására a Széchenyi Tudományos Társaság; míg a fiatal tehetségek kibontakoztatása, a „tehetségahalászat” érdekében – egyetemtől a legalsó fokú iskoláig – addig egyedülálló ösztöndíjrendszert vezetett be. Többek között ilyen tudományos műhelyként is szolgáltak a bécsi, berlini, római ösztöndíjasokat fogadó, jól felszerelt magyar intézetek és más őrhelyek (például a párizsi tanulmányi központ), valamint az ösztöndíjas helyeket biztosító egyetemek. Munkájukat az Országos Ösztöndíjtanács segítette. Az addig széttartó és elszigetelt tudományos társaságok összefogására, tevékenységük koordinálására 1923-ban megalakította a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetségét, amely a kiadványozást, az államsegély szétosztását és a működés gazdasági, technikai feltételeinek megteremtését látta el. A tudományos teljesítmény külső megbecsülésére pedig előterjesztést tett a Corvin-rend megalapítására, amelynek kitüntetéseit 1931-től adták át.

A csonka országba menekült kolozsvári és pozsonyi egyetem, valamint a frissen létrehozott debreceni egyetem megmaradásáért kemény harcot kellett vívnia, amelyet sikerrel állt. Hiszen

úgy gondolta, hogy az „egyetemi gondolat csatavesztése” a nagy magyar per elvesztéséhez vezetne, az univerzitásokat a magyar gondolat egy-egy erődítményének tekintette, amelyet semmiképpen sem lehet feladni. S a kolozsvári bástyát Szegeden (Huszti közreműködésével), a pozsonyit Pécsen építette újra, miközben megszilárdította a cívisvárosbelit is. Szegedet – a szabadtéri játékokkal – új magyar Salzburggá, Pécsen magyar Heidelberggá kívánta tenni, Debrecennek a magyar Göttinga szerepét szánta, feledtetve a nagy budapesti egyetemi központ, a magyar Dahlemre vonatkozó terveit kudarcát. Előrelátásának nemcsak a lakosság szellemi színvonalának rohamos növekedése lett köszönhető, de az is, hogy a visszatért területeken azonnal megfelelő, kvalifikált emberek akadtak a sürgős feladatok ellátására. A numerus clausust, amint a Népszövetség előtt 1925-ben kifejtette, csak átmeneti rendszabálynak tekintette, amely a békeszerződés területi rendelkezéseiből folyik, s azonnal megszüntethető, mihelyt a társadalmi és gazdasági élet visszanyeri állandóságát, nem az ő hibája, hogy végül nem így történt. A külföldi kollégiumok mellett hazaiak létesítését is segítette, közülük a budapesti és szegedi Horthy-kollégiumokat és a pécsi Maurinumot emelhetjük ki – ezek várospolitikai elképzeléseiben is komoly szerepet játszottak, sőt felmerült benne, hogy az egyetemi városok ne csak közművelődési székhelyek legyenek, de akár minisztériumok központjai is.

Klebelsberg kultúrpolitikájának egyik leginkább vitatott pontja a középiskolai reformja volt. Ennek lényege, hogy az addigi típust humanisztikus (görög és latin tanulmányokra alapozott) gimnáziumra és latinra alapozott modern humaniorákra építő reálgimnáziumokra, valamint elsősorban reáliákra építő reáliskolákra bontotta szét. S mindháromból bármilyen felsőoktatási szakra lehetett jelentkezni. Intézkedése főként a humanisztikus stúdiumok védelmét szolgáltatta. Szabályozta a leányoktatást is, ugyancsak három iskolatípus: a leánygimnázium, a latinmentes leánylíceum és az inkább nőnevelést szolgáló, felsőfokú tanulmányokra nem jogosító leánykollégium bevezetésével. Emellett rendezte a középiskolai tanárképzés ügyét, gyakorlatibbá tette a polgári iskolák tanrendjét, előírta 5000 lé-

lekszám feletti településeken ilyenek felállítását, megreformálta a polgári iskolai tanárképzést és a leendő gazdák számára felső mezőgazdasági iskolákat szervezett.

A népiskolai kérdést már nemzetiségi politikai pályája során behatóan tanulmányozta, hiszen a népiskoláknak a magyarság őrzésében meghatározó szerepet tulajdonított. (Gondoljunk a Julián-egyesületben végzett munkájára.) Az 1920-as évek elején e téren is katasztrofális volt a helyzet, a tankötelesek nem jártak iskolába, nem volt elég férőhely, sem tanító, a 6 éven felüli analfabéták száma a csonka országban meghaladta az egymilliót. Klebelsberg nagyarányú népiskola- és tanítói lakásépítési programba kezdett (az egyházakat is bevonva), különös tekintettel kedves Alföldjének tanyavilágára, s nagy erőfeszítéssel végül elérte a célul kitűzött 5000 új objektumot, és a tanítói létszám is jelentősen, évente közel ezer fővel emelkedett. A nemzetnevelés érdekéhez igazítva új népiskolai tantervet adott ki, hozzáformálva a tanítóképzés követelményeit, de nagy gondot fordított kisdedovók létesítésére és az óvónőképzés továbbfejlesztésére is. Ugyancsak behatóan foglalkozott a népiskolai továbbképzőkkel, az ún. ismételőiskolákkal és az iskolán kívüli népműveléssel, népkönyvtárak létrehozásával is. Életében nem valósult meg, de propagálta a nyolcosztályos népiskolára való átmenetet.

Az Alföld felemelését célzó akciójának részeként életre keltette a Magyar Kulturális Egyesületek Szövetségét, amely az iskolák mellé képtárakat, múzeumokat, zenei életet, kisebb településeken kultúrházakat állított. A kultúra terrénjáról ellépve pedig két szervezetet létesített: az Országos Alföldi Bizottságot és az Alföldkutató Bizottságot, amelyek a csonka ország (területben és lakosságban is közel felét) kitevő síkvidékének fejlesztését és modernizálását segítették. Egyik legfőbb támogatója volt a Duna-Tisza-csatorna megépítésének is.

Klebelsberg művészetszemléletét – településtervezési szenvedélye mellett – szociális érzékenysége is meghatározta. Érdekelte a budapesti Operaház ügye, de legalább olyan fontosnak tartotta, hogy a falusi kultúrházaknak legyen gramofonjuk, hozzá való hanglemezekkel együtt. Művészeti életünk színvonalát nemzetközi ösz-

szehasonlításban is igen kedvezően ítélte meg, szerepéről pedig így vallott: *„Ha van nemzeti életünknek erőből duzzadó része, úgy kétségtelenül művészetünk az, és iszonyatos lenne az én felelősségem, ha megértésem vagy erélyem hiányán múltunk, hogy a magyar művészet is megkapja azt a támogatást, amelyre szüksége van, hogy itthon szebbé, nemesebbé és gazdagabbá tehesse a magyar életet, kinn pedig hirdesse a tehetség erejével a magyar igazságot.”* A tudományokhoz hasonlóan itt is igyekezett segíteni minden tehetséget, anélkül, hogy személyes ízlését előtérbe helyezte volna, vagy bele kívánt volna avatkozni a művészeti folyamatokba. Nagy építőként legtöbbit az építészettel és az ehhez kapcsolódó szobrászattal és festéssel foglalkozott (jól példázza ezt a szegedi Dóm tér a Nemzeti Pantheonnal), de össze kívánta fogni például az alföldi írókat is, segíteni könyveik rendszeres kiadását, felkarolta a színház, elsősorban a vidéki színházak ügyét. Jellemző példa, hogy míg ő maga a reformkor nagy nemzeti sorskérdésekkel foglalkozó költőit, főként Vörösmartyt kedvelte, egy parlamenti vitában megvédte Adyt, mondván: *„Örülünk kell, hogy Ady a mienk!”*

Klebelsberg érdeme volt az is, hogy a trianoni békeparancs érvényességével életbe lépő teljes leszerelés idején kiépítette egyrészt a honvédelmi célú testnevelést, másrészt addig nem látott magasságokba emelte a magyar sportot, amivel külföldön is rengeteg barátot szerzett a magyar ügy számára. Sporttal is foglalkozó miniszterként támogatta a cserkészetet és a levegőteintézmény továbbfejlesztését, a vidéki (például a balatoni) sportélet élénkítését, visszaállította az Országos Testnevelési Alapot, létrehozta a Testnevelési Főiskolát, megépítette a budapesti fedett uszodát, és élete utolsó évében megalapította a Magyar Olimpiai Társaságot, amelynek első elnöke lett.

Elképzelni is nehéz, mennyi tervét tudta volna még beváltani az így is hatalmas életművű génusz, ha 1931-ben a gazdasági világválság nehézségei miatt nem kényszerül lemondásra a Bethlen-kormány. Ezt követően előkerültek a szokásos károgók, akik pazarlással vádolták meg az egykori minisztert, sőt volt, aki Klebelsberg alkotásaiban jelölte meg a válság legfőbb okát. Cikkeiben, beszédeiben védekezni kény-

szerült, ám a munkát ekkor sem hagyta abba, rendületlenül járta az országot, tervezett, szervezett. Végül egy alföldi útját követően rosszul lett, kiderült, hogy paratífuszban szenved, és kilencven éve, 1932. október 11-én hirtelen szívroham végzett a már legyengült testével.

Az ország halottjaként a Nemzeti Múzeum csarnokában ravatalozták fel, majd Szegeden, a Fogadalmi templom kriptájában helyezték örök nyugalomra. A nemzet közössége és Magyarország külföldi barátai megrendülten búcsúztak el hazánk „legnagyobb álmú” kultuszminiszterétől. Tettei jelentőségét így foglalta össze korábbi munkatársa, művének folytatója, Hóman Bálint: „Nagy katasztrófa idején érkezett, mikor a nemzet nagy élet-halál harca után a magyar művelődés a romlás útján, szervezetei és intézményei a teljes hanyatlás felé haladtak. Elment, amikor az intézményeket sikerült az összeomlás után támadt romhalmazból kimentenie, kiépítenie, megerősítenie, s amikor azokat az újaknak egész sorozatával megszerezve, vértette fel újabb veszedelmekkel fenyegető időre.” S Huszti József

kiemeli Szent-Györgyi Albert szavait is, aki a Nobel-díj átvételét követően elsőként mentora sírjához zarándokolt: „Neki köszönhetem, – mondta – hogy Magyarországon vagyok, az ő lelkének nagysága hozott ide vissza... Mindig az ő elgondolásainak próbáltam megfelelni.”

Szent-Györgyi utolsó mondatát akár ma, közel száz esztendő távolából is magunkénak, saját erkölcsi parancsunknak érezhetjük. S ha ennek szellemében az egyetemes magyar nemzet és szűkebb pátriánk közössége javára – hittel és szívvel, legjobb tudásunk szerint – végezzük munkánkat, Klebelsbergé sem volt hiábavaló. „Az élő generáció erénye letűnt nagy emberek kultuszából táplálkozik” – vallotta elődjéről, Tiszáról Bethlen István, táplálkozzanak a mi erényeink is Bethlen, Klebelsberg, Szent-Györgyi és Huszti József kultuszából.

* A 2022. június 2-án Kaposváron, a városháza dísztermében rendezett Klebelsberg Kunó-émlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Balassi Bálint-emlékérem (előlap és hátlap)

*Koronázási palást – Budapest (A győzedelmes Krisztus című részlet latin felirata:
HOSTIBUS EN XRISTUS PROSTRATIS EMICAT ALTUS –
„Lába alatt ellenség, fényben a krisztusi fenség.”)*

Tisztelt Olvasóink! Ha Önök 2023-ban az Aracs Alapítvány munkáját 1200 dinárral támogatják, akkor mi a továbbiakban is eljuttatjuk Önökhöz az Aracs ez évi négy példányát.

уплатилац <input type="text"/>	шифра плаћања <input type="text" value="189"/>	валута <input type="text" value="DIN"/>	износ <input type="text" value="1200,00.- din"/>
сврха уплате <input type="text" value="Uplata donacije"/>	брoј модела <input type="text"/>	рачун примаоца <input type="text" value="160-352841-17"/>	позив на брoј (одобрење) <input type="text" value="2023"/>
прималац <input type="text" value="FONDACIJA „ARACS” HORGŐŠ"/>	печат и потпис уплатиоца _____ место и датум пријема	датум валуте _____	НАЛОГ ЗА УПЛАТУ